

Standardy Ochrony Małoletnich
Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej

WPROWADZENIE

Podstawową zasadą wszelkich podejmowanych działań przez Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej jest troska o dobro i bezpieczeństwo każdego dziecka rozumiana zgodnie z prawdą Ewangelii i Katolickiej Nauki Społecznej.

Podejmując działania wobec dziecka, respektujemy obowiązujące prawo państwowe i kościelne. Wszyscy jesteśmy zobowiązani do uczenia się rozpoznawania tych, którzy potrzebują pomocy, wsparcia oraz podejmowania adekwatnych działań w przypadku podejrzeń lub ujawnienia okoliczności, które mogą wskazywać, że dziecku zagraża lub dzieje się krzywda.

Standardy Ochrony Małoletnich to zbiór zasad obowiązujący w Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej, które stawiają w centrum wszystkich działań prowadzonych w Caritas ochronę dziecka przed przemocą i sprzyjają tworzeniu bezpiecznego i przyjaznego środowiska dla dziecka we wszystkich działaniach na rzecz dziecka

§1

Podstawy prawne dokumentu

- Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.)
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 2809)
- Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 560)
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 424)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 17)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 37).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2022 r. poz. 1360 z późn. zm.) -art. 23 i 24
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2023 r. poz. 1550 z późn. zm.).

§2

Objaśnienie terminów używanych w dokumencie

1. **Personelem lub członkiem personelu** jest każda osoba zatrudniona w Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej na podstawie umowy o pracę, umowy cywilnoprawnej. Niniejsze zapisy dotyczą także wolontariuszy, stażystów, praktykantów.
2. **Dyrektor** – osoba kierująca pracą organizacji.
3. **Dzieckiem/ małoletnim** jest każda osoba do ukończenia 18. roku życia.
4. **Opiekunem dziecka** jest osoba uprawniona do reprezentacji dziecka, w szczególności jego rodzic lub opiekun prawny oraz opiekun tymczasowy (osoba upoważniona do reprezentowania małoletniego obywatela Ukrainy, który przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez opieki osób dorosłych). W myśl niniejszego dokumentu opiekunem jest również rodzic zastępczy.
5. **Zgoda rodzica/opiekuna** dziecka oznacza zgodę co najmniej jednego z rodziców lub opiekunów prawnych dziecka. W przypadku braku porozumienia między rodzicami dziecka należy poinformować rodziców/opiekunów o konieczności rozstrzygnięcia sprawy przez sąd rodzinny.
6. **Zgoda dziecka** – uwzględnienie potrzeb dziecka w podejmowaniu decyzji dotyczących dziecka po poinformowaniu dziecka, wysłuchaniu jego opinii.
7. **Koordinator Standardów Ochrony Małoletnich** — osoba odpowiedzialna za wdrażanie i realizację Standardów Ochrony Małoletnich (SOM) w Caritas Zielona Góra. Osobą tą jest członek personelu wyznaczony przez Dyrektora sprawujący nadzór nad prawidłowym stosowaniem Standardów Ochrony Dziecka oraz ich monitoring i aktualizację.

§3

Krzywdzenie dzieci – definicje

Krzywdzeniem jest każde zamierzone lub niezamierzone działanie, lub zaniechanie działania jednostki, instytucji lub społeczeństwa jako całości i każdy rezultat takiego działania, lub bezczynności, które naruszają równe prawa i swobody dzieci i/lub zakłócają ich optymalny rozwój.

Rodzaje krzywdzenia dziecka i ich przykłady:

Przemoc fizyczna wobec dziecka to działanie, w wyniku którego dziecko doznaje faktycznej fizycznej krzywdy lub jest nią potencjalnie zagrożone. Przemoc fizyczna wobec dziecka może być czynnością powtarzalną lub jednorazową.

Przemoc psychiczna — krzyk, używanie słów wulgarnych, wyzywanie, rozładowanie emocji dorosłego kosztem dziecka, poniżenie dziecka, wyśmiewanie, faworyzowanie dziecka, groźby, zawstydzanie, upokarzanie, prześladowanie, używanie komentarzy dotyczących wyglądu dziecka,

jego pochodzenia, ignorowanie dziecka, rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji o dziecku, presja.

Wykorzystywanie seksualne dziecka to włączanie dziecka w aktywność seksualną, której nie jest ono w stanie w pełni zrozumieć i udzielić na nią świadomej zgody i/lub na którą nie jest dojrzałe rozwojowo i nie może zgodzić się w ważny prawnie sposób i/lub która jest niezgodna z normami prawnymi społeczeństwa. Wykorzystanie seksualne może dotyczyć zachowań bez kontaktu fizycznego jak i zachowań z kontaktem fizycznym.

Przykłady zachowań o charakterze seksualnym: Prowadzenie z dzieckiem lub w obecności dziecka rozmów o treści seksualnej, komentowanie w sposób seksualny wyglądu i zachowania dziecka, uwodzenie w internecie w celu nawiązania kontaktu z dzieckiem, fotografowanie, filmowanie nagich/przebierających się dzieci, niewerbalne reakcje na wygląd dzieci (pożądliwe spojrzenia, gwizdy, cmokanie itp.), seksualizacja wizerunku dzieci, kontakt fizyczny powodujący poczucie dyskomfortu u dziecka, oglądanie pornografii przy dzieciach bądź zachęcanie do jej oglądania, dotykanie miejsc intymnych, zachęcanie słowne i fizyczne do czynności o charakterze seksualnym, współżycie seksualne z dzieckiem i inne.

Obcowanie płciowe z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszczenie się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej, lub doprowadzenie jej do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania jest przestępstwem (Art.200 Kodeks Karny).

Zaniedbywanie dziecka to systematyczne lub incydentalne niezaspokajanie jego podstawowych potrzeb fizycznych i psychicznych i/lub nierespektowanie jego podstawowych praw, powodujące zaburzenia jego zdrowia i/lub trudności w rozwoju.

Do zaniedbywania dochodzi w relacji dziecka z osobą, która jest zobowiązana do opieki, wychowania, troski i ochrony dziecka.

Nękanie/bullying to powtarzające się celowe działania agresywne lub przemocowe, których celem jest obrażanie, poniżanie, zastraszanie, znęcanie się lub zadawanie krzywdy drugiej osobie, która nie jest w stanie się obronić. Bullying występuje w środowiskach rówieśniczych. Może mieć formę przemocy werbalnej, relacyjnej (np. wykluczenie z grupy, ignorowanie, nastawianie innych przeciwko osobie), fizycznej (np. bicie, kopanie, popychanie, szarpanie), materialnej (np. kradzież, niszczenie przedmiotów) oraz elektronicznej (SMS-y, e-maile, wpisy w serwisie społecznościowym umieszczanie w Internecie zdjęć lub filmów ośmieszających).

§ 4

Zasady ogólne

1. Standardy Ochrony Małoletnich (SOM) obowiązują każdego członka personelu w Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej. Każda placówka zobowiązana jest do przestrzegania zapisów niniejszego dokumentu i dostosowania go do specyfiki swojej pracy.
2. SOM w wersji pełnej i skróconej są opublikowane na stronie internetowej: <https://caritaszg.pl>, są także dostępne w siedzibie organizacji w Zielonej Górze ul. Bema 32-34, w Świetlicowym Oddziale Przedszkolnym „Słoneczko z Uśmiechem” w Zielonej Górze

ul. Bema 32-34, w Centrum Migrantów i Uchodźców w Zielonej Górze ul. Dworcowa 21 w siedzibie magazynu w Gorzowie Wlkp. ul. Towarowa 6a, w Schronisku Aktywizującym dla Bezdomnych Mężczyzn im. Św. Matki Teresy z Kalkuty w Zielonej Górze ul. Jana z Kolna 10, w Schronisku Aktywizującym z usługami opiekuńczymi dla Bezdomnych Mężczyzn im. Św. Faustyny w Żukowicach. Standardy Ochrony Małoletnich są szeroko promowane wśród całego personelu, rodziców i dzieci, a poszczególne grupy są z nią aktywnie zapoznawane poprzez działania edukacyjne, informacyjne w sposób przystępny i zrozumiały.

3. Standardy Ochrony Małoletnich uwzględniają sytuację dzieci z niepełnosprawnościami oraz ze specjalnymi potrzebami.

§ 5

Zadania Koordynatora Standardów Ochrony Małoletnich

1. Zarządzeniem Dyrektora zostaje powołany Koordynator ds. Standardów Ochrony Małoletnich w Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej.
2. W zarządzeniu określa się zakres zadań koordynatora, obszar terytorialny jego obowiązków oraz wskazuje się osobę, która będzie pełniła tę funkcję w przypadku nieobecności Koordynatora.
3. Dane kontaktowe Koordynatora ds. SOM są znane każdemu członkowi personelu organizacji oraz osobom małoletnim. Są one dostępne na stronie internetowej podmiotu oraz w placówkach prowadzonych przez Caritas.
4. Do zadań koordynatora należy:
 - 1) zapoznanie personelu Caritas ze Standardami Ochrony Małoletnich,
 - 2) odbieranie od członków personelu oświadczenia o zapoznaniu się ze Standardami, przekazanie oświadczeń do dokumentacji kadrowej (*Załącznik nr 1*),
 - 3) składanie do odpowiednich organów zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego,
 - 4) zawiadamianie sądu opiekuńczego o sytuacji małoletnich,
 - 5) powiadamiania ośrodka pomocy społecznej o sytuacji dziecka,
 - 6) zapewnianie pracownikom podstawowej edukacji na temat stosowania Standardów i pomocy dzieciom w sytuacjach zagrożenia,
 - 7) ustalanie zasad przeglądu i aktualizacji SOM,
 - 8) opracowanie planu pomocy dziecku przy współpracy ze specjalistami/ podmiotami udzielającymi wsparcia dla dziecka i rodziny,
 - 9) przeprowadzenie co najmniej raz na dwa lata oceny Standardów w celu zapewnienia ich dostosowania do aktualnych potrzeb oraz zgodności z obowiązującymi przepisami,
 - 10) ścisła współpraca z personelem podmiotu oraz Dyrektorem organizacji w obszarze realizacji dokumentu SOM.

§ 6

Zasady zapewniające bezpieczne relacje między małoletnim a personelem Caritas, a w szczególności zachowania niedozwolone wobec małoletnich

1. Każdy członek personelu Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej:
 - 1) traktuje z szacunkiem każde dziecko bez względu na jego pochodzenie, wygląd, przekonania.
 - 2) okazuje zrozumienie dla trudności i problemów małoletnich.
 - 3) daje małoletnim prawo do odczuwania i mówienia o swoich emocjach, do wyrażania własnego zdania oraz prawo do bycia wysłuchanym.
 - 4) reaguje na zachowanie małoletniego w taki sposób, aby nie czuł się on zraniony, upokorzony, zastraszone.
 - 5) w swoich wypowiedziach nie wyśmiewa, nie obraża, nie obniża poczucia własnej wartości małoletniego.
 - 6) dostrzega sukcesy, elementy pozytywne w zachowaniu dziecka, motywując w ten sposób dziecko do podejmowania wyzwań.
 - 7) używa języka pozbawionego etykiet, ocen, dostosowanego do poziomu rozwoju dziecka.
2. Niedozwolone jest, aby członek personelu Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej:
 - 1) stosował jakąkolwiek formę przemocy wobec dziecka.
 - 2) nawiązywał niestosowny kontakt fizyczny z dzieckiem, naruszający godność dziecka. Kontakt fizyczny powinien być w naturalny sposób związany z zabawą, pomocą dziecku w czynnościach, które sprawiają mu trudności.
 - 3) nawiązywał z dzieckiem relacje o charakterze seksualnym, dotyczy to także kontaktów online, np. poprzez media społecznościowe, czaty itd.
 - 4) używał wulgaryzmów, wypowiedzi oceniających, poniżających dziecko.
 - 5) stosował siłę fizyczną wobec dziecka w sytuacji innej niż zagrożenie życia/ zdrowia dziecka lub osób znajdujących się w pobliżu.
 - 6) akceptował bądź uczestniczył w nielegalnych czynnościach, w które angażowane jest dziecko.
3. Personel podmiotu realizując te zasady działa w ramach obowiązującego prawa, przepisów wewnętrznych w Caritas oraz swoich kompetencji.
4. Członkowie personelu pracujący z dziećmi na bieżąco podnoszą swoje kompetencje z zakresu pracy z dzieckiem i rodziną, współpracują z lokalnymi organizacjami i instytucjami pracującymi dla dobra dziecka

§7

Zasady bezpiecznych relacji między małoletnimi, a w szczególności zachowania niedozwolone

1. Każde dziecko będące uczestnikiem jakiegokolwiek aktywności organizowanej przez Caritas powinno:
 - 1) traktować inne dzieci z szacunkiem bez względu na pochodzenie, wygląd, przekonania, umiejętności,
 - 2) respektować prawa i wolność osobistą swoich rówieśników, ich prawo do własnego zdania, do własnych poglądów, wyglądu i zachowania – w ramach społecznie przyjętych norm i wartości,
 - 3) Wyrażać swoje zdanie i opinie w sposób, który nikogo nie obraża i nie krzywdzi.
2. Niedozwolone jest, aby małoletni:
 - 1) stosowali jakąkolwiek formę przemocy wobec innych rówieśników,
 - 2) używali języka wulgarnego, poniżającego, zawstydzającego, języka nienawiści względem innych dzieci,
 - 3) nagrywali i upowszechniali zdjęcia/filmy w Internecie innych dzieci bez ich zgody
 - 4) zamieszczali w mediach społecznościowych komentarze złośliwe, krzywdzące lub inne w celu zranienia, zasmucenia drugiej osoby,
 - 5) spożywali alkohol, wyroby tytoniowe lub inne substancje niedozwolone oraz namawiali do tych czynności swoich kolegów/koleżanki.

§8

Zasady i procedury podejmowania interwencji w sytuacji podejrzenia krzywdzenia lub posiadania informacji o krzywdzeniu małoletniego

1. Nadrzędną zasadą obowiązującą każdego członka personelu Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej jest podejmowanie działań mających na celu ochronę godności małoletniego i poszanowanie jego praw w tym reagowanie na każde niewłaściwe zachowanie wobec dziecka.
2. Każda osoba będąca członkiem personelu Caritas zobowiązana jest dbać o bezpieczeństwo dzieci i przestrzegać procedury podejmowania interwencji w sytuacji podejrzenia krzywdzenia lub posiadania informacji o krzywdzeniu dziecka. Celem interwencji jest zatrzymanie krzywdzenia dziecka i zapewnienie mu bezpieczeństwa.
3. Każda informacja dotycząca podejrzenia krzywdzenia dziecka traktowana jest poważnie i wyjaśniana, bez względu na to czy pochodzi od dziecka, czy osoby dorosłej.
4. W przypadku uzyskania przez członka personelu Caritas informacji, że małoletni może być krzywdzony, pracownik sporządza notatkę służbową z uzyskanej informacji. W notatce powinny znaleźć się dane umożliwiające identyfikację dziecka oraz fakty dotyczące opisywanego zdarzenia, można zawrzeć cytaty z wypowiedzi dziecka.

5. Notatka jest dostarczona do koordynatora lub przesłana za pośrednictwem poczty elektronicznej na adres: dziecko.zgora@caritas.pl
6. Decyzję o podjęciu i rodzaju interwencji podejmuje Dyrektor Caritas wspólnie z koordynatorem stosownie do zaistniałej sytuacji.
7. W sytuacji podejrzenia popełnienia przestępstwa na szkodę dziecka Dyrektor Caritas składa zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego (do prokuratury lub na policję).
8. W sytuacji zagrożenia dobra dziecka Dyrektor Caritas zawiadamia sąd opiekuńczy składając wniosek o wgląd w sytuację rodzinną dziecka.
9. W sytuacji podejrzenia przemocy domowej w środowisku rodzinnym dziecka Dyrektor Caritas wspólnie z koordynatorem informuje ośrodek pomocy społecznej o potrzebie wszczęcia procedury „Niebieskiej Karty”.
10. Każde zgłoszenie jest dokumentowane, dokumenty uzasadniające podjęcie interwencji są przechowywane zgodnie z zasadami ochrony danych osobowych.
11. O każdym zgłoszeniu krzywdzenia dziecka Dyrektor Caritas Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej informuje Delegata biskupa diecezjalnego ds. ochrony dzieci i młodzieży.
12. W przypadku podejrzenia krzywdzenia lub posiadania informacji o krzywdzeniu dziecka przez członka personelu, Dyrektor Caritas lub osoba przez niego wskazana informuje Delegata biskupa diecezjalnego ds. ochrony dzieci i młodzieży o zaistniałej sytuacji. Dyrektor Caritas podejmuje również współpracę z osobą odpowiedzialną za prewencję w diecezji, jeżeli zachodzi taka potrzeba.
13. Po ujawnieniu krzywdzenia koordynator w porozumieniu z Dyrektorem sporządza plan wsparcia małoletniego. Plan wsparcia uwzględnia możliwości pomocy dziecku i rodzinie przy zaangażowaniu specjalistów zatrudnionych w Caritas oraz przy współpracy lokalnych instytucji i organizacji na terenie działalności organizacji.
14. W siedzibach Caritas dostępne są dane kontaktowe lokalnych instytucji i organizacji, które zajmują się interwencją i pomocą w sytuacjach krzywdzenia dzieci oraz informacje dla małoletnich na temat bezpłatnych telefonów zaufania dla dzieci i młodzieży (nr 116 111 i nr 800 12 12 12)

§9

Zasady ochrony wizerunku dzieci i ich danych osobowych

1. Caritas zapewnia ochronę danych osobowych oraz wizerunku dziecka zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.
2. Caritas nie udostępnia informacji o małoletnich podopiecznych mediom ani nie wykorzystuje wizerunku dzieci w materiałach promocyjno-informacyjnych bez pisemnej zgody rodziców/opiekunów dziecka.
3. W celu uzyskania zgody, o której mowa powyżej, pracownik Caritas może skontaktować się z opiekunem dziecka i ustalić procedurę uzyskania zgody. Niedopuszczalne jest podanie przedstawicielowi mediów danych kontaktowych do opiekuna dziecka – bez wiedzy i zgody tego opiekuna.
4. Upublicznienie wizerunku dziecka utrwalonego w jakiegokolwiek formie (fotografia, nagranie audio-wideo) wymaga pisemnej zgody rodzica lub opiekuna prawnego dziecka. Wskazane jest również pozyskiwanie zgód samych dzieci.
5. Pisemna zgoda, o której mowa powyżej, powinna zawierać informację, gdzie będzie umieszczony zarejestrowany wizerunek i w jakim kontekście będzie wykorzystywany (np. że umieszczony zostanie na stronie internetowej Caritas w celach promocyjnych).
6. Jeżeli wizerunek dziecka ma stanowić element całości, podczas utrwalania wydarzenia zbiorowego, krajobrazu, podczas publicznych imprez – zgoda rodzica, rodzica zastępczego albo opiekuna prawnego na utrwalanie wizerunku dziecka nie jest wymagana.
7. W sytuacjach, w których rodzice/opiekunowie lub widzowie szkolnych wydarzeń i uroczystości itd. rejestrują wizerunki dzieci do prywatnego użytku, informujemy na początku każdego z tych wydarzeń o tym, że:
 - 1) Wykorzystanie, przetwarzanie i publikowanie zdjęć/nagrań zawierających wizerunki dzieci i osób dorosłych wymaga udzielenia zgody przez te osoby, w przypadku dzieci – przez ich rodziców/opiekunów prawnych.
 - 2) Zdjęcia lub nagrania zawierające wizerunki dzieci nie powinny być udostępniane w mediach społecznościowych ani na serwisach otwartych.
 - 3) Przed publikacją zdjęcia/nagrania online zawsze warto sprawdzić ustawienia prywatności, aby upewnić się, kto będzie mógł uzyskać dostęp do wizerunku dziecka.
8. Jeśli rejestracji wydarzenia ma dokonywać osoba z zewnątrz/podmiot zewnętrzny należy:
 - 1) Zobowiązać osobę/firmę rejestrującą wydarzenie do przestrzegania zasad obowiązujących w Caritas, w tym standardów ochrony dzieci.
 - 2) Zobowiązać osobę/firmę rejestrującą wydarzenie do noszenia widocznego identyfikatora w czasie wydarzenia.
 - 3) Nie dopuszczać do sytuacji, w której osoba/firma rejestrująca wydarzenie będzie przebywała z dzieckiem bez nadzoru pracownika placówki.
 - 4) Poinformować rodzica, rodzica zastępczego lub opiekuna prawnego dziecka oraz dziecko

przed rozpoczęciem wydarzenia, lub uroczystości, że: będzie na nim obecna osoba/firma je rejestrująca i zweryfikować, czy rodzic, rodzic zastępczy lub opiekun prawny dziecka udzielił pisemnej zgody na rejestrowanie wizerunku danego dziecka. Poinformować, w jaki sposób będą wykorzystane zdjęcia/nagrania i w jakim kontekście, jak będą przechowywane te dane oraz jakie ryzyko wiąże się z publikacją zdjęć/nagrań online.

§ 10

Zasady korzystania z urządzeń elektronicznych z dostępem do sieci internetowej

1. Jeżeli Caritas zapewnia małoletnim dostęp do urządzeń elektronicznych z dostępem do sieci internetowej, personel zobowiązany jest podejmować działania zabezpieczające małoletnich przed dostępem do treści, które mogą stanowić zagrożenie dla ich prawidłowego rozwoju, w szczególności należy zainstalować i aktualizować oprogramowanie zabezpieczające przed złośliwym oprogramowaniem i filtrujące treści.
2. Członkowie personelu Caritas mający kontakt z dziećmi powinni informować małoletnich o zasadach bezpiecznego korzystania z Internetu oraz zapewnić stały dostęp do materiałów edukacyjnych dotyczących bezpiecznego korzystania z Internetu.
3. Korzystanie przez dzieci z urządzeń elektronicznych z dostępem do Internetu na terenie placówek Caritas jest nadzorowane i monitorowane przez osoby dorosłe zatrudnione w placówce. Wspólnie ustalane są jasne zasady korzystania z urządzeń mobilnych, pracownicy Caritas wspólnie z dziećmi są zobowiązani do przestrzegania tych zasad.

§11

Monitoring

1. Co najmniej raz na dwa lata na podstawie opracowanego kwestionariusza (załącznik nr 2) dokonywana jest ocena Standardów Ochrony Małoletnich w celu zapewnienia ich dostosowania do aktualnych potrzeb, oraz zgodności z obowiązującymi przepisami.
2. Wnioski z przeprowadzonej oceny są pisemnie udokumentowane.
3. Wszelkie skargi i wnioski związane z treścią i realizacją dokumentu SOM należy składać mailowo na adres dziecko.zgora@caritas.pl

ks. Stanisław Podfigórny
DYREKTOR
Caritas Diecezji
Zielonogórsko-Gorzowskiej